

Kale Barria (IV)

> Jerardo Elortza eta Xabier Zelaia

KALE BARRI ALDEKO IZENDEGIA

Kale Zaharrean jazotakoaren antzera, Kale Barria eta inguruetakoa **kale-izenetan makina bat aldaketa** izan zen Oñatiko historian zehar. Erdi Aroan hasi eta gaur egunera arte, baina, egia esan, azkenengo 125 urteetan gertatu dira ugariak. Azpimarragarrienak azaltzen saiatuko gatzakizue.

Kale Barria

Orain horrela deitzen den kalearen lehen zatia aspaldikoa dugu. Erdi Aroaren amaieran, luze samarra zen jadanik, **Rua Nueva** (1489) legez agertzen zaigu dokumentuetan; baina XVI. gizalditik aurrera **Callebarria** moduan ere maiz irakur daiteke agirietan. Garai hartan, gorago adierazi genuenez, egungo Patruetakale-Naparrenako kantoi ondoraino iristen zen, eta Atzeko kalea Iturritxon dagoen Zubiaurre izeneko zubiraino (orain estalia).

Kale Barriak bi **luzapen** inportante eduki zituen, 1488ko erreketak izugarriaren ondoren: lehenik, egungo Etxaluzeraino hedatzen zena, **Callegoyena** gisa ezagutua XIX.era arte; eta geroago, azkenengo honen jarraian, **Auzotxo** zeritzana Murgizubietaraino, San Martinerako bidean.

Kaleen izenei dagokienez, Oñatiko udalak erabaki oso garrantzitsuak hartu zituen 1896-1897 bitarteko bi bilkuretan. Gipuzkoako Diputazioaren eskariari men eginez, antza, **herriko hainbat kale birbataiatu** zituen, zenbait pertsonaien izenekin ordezkatzuz. Hartara, Kale Barria hamarkada askotan **Rodrigo Mercado Zuazola** bihurtu zitzaigun, plazatik Murgizubietaraino, Kalegoiena eta Auzotxo ere bereganatuz. Trantsizioko lehen udal hauteskunde demokratikoaren ondoren **berreskuratu zuen ofizialki Kale Barria izena** (1979), Eli Galdosen lehenengo alkate-aldian.

Atzeko Kalea

Erdi Aroan gauzatuko zen hau ere, Kale Barriaren osteko aldean, era paraleloan. Jatorrizko izena hortik datorkio, jakina: XVI.ean erdaraz **Trasera de la Rua Nueva** izendatzen da, hots, kale nagusiaren atzeko aldea; geroago, ordea, **Santa Maria** legez ageri da 1897ra arte; orduko kanbioetan **General Azcárraga** izen berria ezarri zioten, baina ez luzarorako, 1900ean **Garay** plakarekin hasi baitzuen XX. gizaldia. Bestalde, ordukoexa dugu Itu-

M. A. Arzuagaren grabatua

Eskolatzonoko ingurua Atzeko kalean (1953). rritxotik Portalekurainoko tarteari ipinitakoa ere: **Arantzazuko Amaren kalea**, alegia.

Gerra zibilak (1936-1939) ondorio latzak eta ugari ekarri zizkigun: baita kale-izendegian ere. Adibidez, Atzeko kale **Zumalacárregui** bilakatu zen gerra denboran bertan, Francoren alde borrokatu zuten erreketean eraginez nonbait; guk horrela ezagutu genuen urte askoan. **Atzeko kalea ez zen izen ofizialtzat onartu 1990.era arte**. Beste aldaketa batzuk ere gertatu ziren gerra ostean, 1960 inguruan, Reyes Korkostegi alkate zela. Aztertzen dihardugun eremu honetan bi izendapen berri jarri ziren: bata **Marcelino Celaya**, Auzotxoko zatiari zegokion Zuazola kalearen lekuan; eta bestea **Ramon Irizar**, Atzeko kaletik oraingo Zubi Barrirako tartean, Makalenerako inguru horretan.

Dena den, **leku-izenen iraupenari buruzko xehetasun bitxiak** daudela esango genuke. Kasu batzuetan, aldi luzean oso ezaguna eta erabiliak izan arren, ahaztu egiten dira erabat, ia aztarnarik laga gabe: **Kalegoiena**, esaterako, azkenaldi honetan nolabait berreskuratu den arte. Beste batzuetan, ostera, nahiz eta urteetan zehar behin eta berriz birbataiatuak izan diren, herri xeheak jatorrizko izenari eutsi dio: adibiderik garbiena **Atzeko kalea** dugu, arestian frogatu denez.

Kale-izenen zergatiak

Arrazoi desberdinak egon daitezke kaleak izendatzeko orduan, eta aldatuz joan dira denbora, ohitura eta joeren arabera. Sasoi batean **tokiari ematen zitzaion garrantzia**, kaleari berari: horrela sortu ziren kale nagusi eta txikiak; zaharrak eta berriak; goienekoak, artekoak eta barrenekoak; aurrekoak eta atzekoak, eta abar.

Gerora, beste zergati batzuk nagusitu ziren: **pertsonaia ospetsuak edo gertakari historikoak hautatzen ziren**, batez ere, zeregin hori betetzeko. Pertsonaien artean handikiek zeukaten aukera gehien: errege-erreginek; noble eta militarrek; politikoa eta enpresariak; santu eta santak; apezpiku eta elizgizonek, mojek gutxiago; ongile eta filantropoek; artista, idazle eta zientzialariak, eta era horretako beste hainbatek. Hain famatuak izan gabe, **gremioetako artisau eta langileei** ere eskaintzen zitzaizkien inoiz kale-izenak: zapatari, zurgin, errementari, sokagile edota dendariei; hori bai, taldean, euren pertsona-izenik aipatzeke.

Gertakari historikoen artetik **gerrak eta gerrateetako pasadizo loriosak eta balentriak** izaten ziren estimatuenak, tamalez.

Bakegintza edo kultura sustatzeko ekintzak askoz urriago. Arlo honetan, Oñatin apur bat denetik izan dugu eta daukagu. Gaurkoan eta hurrengo lanetan horietako lagin batzuk nabarmenduz joango gara.

- Lekuarekin lotutako adibiderik garbienak **Kale Barria**, **Kalegoiena** eta **Atzeko kalea** dira, zalantzarik gabe. Aurreko lerrotan adierazitakoa kontuan izanik, ez dago, gure ustez, aparteko azalpen beharrik.

- **R. M. Zuazola**, **R. Irizar**, **M. Zelaia**, **M. Azkarraga** eta **K. Garai** ditugu pertsonaiak. Lehen hirurak oñatiarrak ziren, laugarrena filipinarra eta bosgarrena aretxabaletarra.

- **Rodrigo Mercado Zuazola** da ospetsuena. Gure artean, batik bat, hemen XVI. gizaldian eginarazi eta ordaindu zituen eraikuntza eder eta bikainengatik: klaustro gotikoa eta kapera platereskoa parrokiaren, eta unibertsitatearen eraikina eta fundazioa. **Badirudi Kale Barrian jaioa zela**, 1489ko sutea baino urte batzuk lehenago; bere ama, **Elvira Zuazola**, **Rua nueva-ko biztanle moduan** dator hurrengo urteko errolda moduko hartan. Tradizioak dioenez, lehen Txarriduna tabernak eta orain San Migel kooperatibak okupatutako orubean omen zegoen jaio-tetxea. Horregatik ditu, nonbait, aurreko eta atzeko fatxadetan Zuazola apezpikuaren armariaren kopiak.

- **Ramon Irizar** eta **Marzelino Zelaia XX.** gizaldiaren hasierako bi kontzejal genituen Oñatiko udalean. Baserritarrak ziren biak: Martxel Zañartuko Upaingoa eta Ramon Zubillagako

Martezkoa. Kontzejuan jardundako urteetan **herri-lurretako basoak zaintzen eta zuhaitz berriak landatzen** burututako lanengatik eskertu nahi izan zizkien bie. Hartarako, 1960 inguruan, Reyes Korkostegi alkatearen garaian, bi zinegotzi hauei eta Roke Azkune basozainari kale bana eskaintzea erabaki zuen udalak.

- **Marcelo Azcárraga** euskal jatorriko militar eta politikoa Manilan jaio zen. Aita bizkaitarra zuen, jenerala, eta ama filipinarra. Karrera militar luzea egin zuen Ameriketako kolonietan nahiz penintsulan, jeneral izatera iritsiz; politikan ere aritu zitzaigun XIX. mendeko bigarren erdian: ministroa izan zen eta, A. Cánovas 1897an Santa Agedan hil zutenean, **hilabete batzuetan gobernuburu kargua bereganatu zuen**. Orduantxe jarri zioten bere izena Oñatiko Atzeko kaleari, baina hiru urte soilik iraun zuen izendapen horrek.

- **Kornelio Garai**, Bedoñako semea (orduan Aretxabaletakoa zen auzo hau), eta Oñatiko industria modernoaren aitzindaria: Goribar auzoko **Garay** pospolo-fabrika sortu zuen XIX.ean. Bere familiakoek, itxialdi luzetxo baten ondoren, beste produktu batzuekin eman diote jarraipena lantegiari, gaur egunera arte. Kornelio Garai Zuazubizkar diputatu ere izanik, Gipuzkoa osoan ezagutzen zuten, 57 urterekin 1900ean hil zenean. Oñatiko udalak orduantxe erabaki zuen Atzeko kaleari (une hartan Azcárraga), **Garay** izena ematea, baina ez luzarorako, 1937an, gerra denboran, Zumalakarregi jeneral karlista historikoari dedikatu baitzioten

Artzelusena, Honbrena eta Txarraskuena Kalegoienan.

Auzotxo 1960ko hamarkadaren hasieran.

ZURRUST
 TABERNA • JATETXEA
 Bidebarrieta 6
 Tel.: 943 71 62 96
 20560 OÑATI

FAGOR
 INDUSTRIA TALDE KOOPERATIBOA

